

DR. BALÁZS ISTVÁN
HÉJJ BOTOND

A TSZ ERDŐGAZDÁLKODÁS FEJLESZTÉSÉNEK NÉHÁNY ÖKONÓMIAI PROBLÉMÁJA

Az erdőgazdálkodásban is, mint a népgazdaság többi ágazatában, mindinkább előtérbe kerül a hatékonyabb munka, a tartalékok feltárásának kérdése. Ezen a téren nagy lehetőségek vannak a termelészövetkezeti erdőgazdálkodás viszonyai között. Ehhez kíván segítséget nyújtani a tanulmányunk. A felvetett problémák az ország különböző részén a témakörrel foglalkozó szakemberek véleményén alapulnak.

Nem térünk ki az okok keresésére, az egyes kérdések gazdálkodásbeli súlyának feltárására, a megoldás útjának felvázolására. Célunk elsősorban a figyelemfelhívás, a termelészövetkezeti erdőgazdálkodás problémáival foglalkozó alkotó párbeszéd elősegítése.

Magyarországon a termelészövetkezetek az erdőgazdálkodás alá vont terület 27,3⁰/₀-án, 462 ezer ha-on folytatnak gazdálkodást, ennek 83⁰/₀-a szolgálja elsődlegesen a faanyagtermelést. Ezekre az erdőkre jellemző a területi széttagoltság; 59,7⁰/₀-uk 300 ha-nál kisebb tömbben van (erdőgazdaságoknál csak 12,4⁰/₀). Átlagos erdőterület-nagyság 350 ha. Az országban csak 25 termelészövetkezet rendelkezik 1500 ha-nál nagyobb erdőterülettel. A gazdálkodás eredményességét rontja az akác magas (30,9⁰/₀-os) területaránya (erdőgazdaságoknál 10,0⁰/₀).

Jellemző a termelészövetkezeti erdőkre a viszonylag fiatalabb kor. Akác esetében 9,7⁰/₀-kal, a nemesnyárban 11,6⁰/₀-kal kisebb a vágásérett erdő területének aránya az erdőgazdaságokénál. Ehhez járul még a rosszabb termőhelyi adottság és a múlt szakszerűtlen gazdálkodása. Erre utal az is, hogy a tíz éven belül véghasználatra kerülő állományokban a hektáronkénti tölgy fatömeg 72⁰/₀-a, az akác 89⁰/₀-a, a nemesnyár 77⁰/₀-a az erdőgazdaságokénak.

Az előzőekben felsorolt tényezők hatásának megismerésére regresszióanalízist végeztünk 15 MÉM-erdőgazdaság 1979—81. évi adatai alapján. A számítás igazolja a fakitermelés üzemi eredményével való szoros kapcsolatot. A tényezők hatása a területre és fatömegre vetített eredményt csökkenti, viszont a költségarányos eredményt növeli.

A gazdálkodás főbb gondjai

A szaporítóanyag-termelés a körzetben tevékenykedő erdőgazdaság feladata, az ellátás tehát elvileg megoldott.

Munka közben mégis sűrűlódások keletkezhetnek abból kifolyólag, hogy az erdőgazdaság szintén szaporítóanyag-felhasználó és elsősorban a saját igényeit elégíti ki a szükséges fajtaválasztékban és minőségben. Néhány helyen problémát jelent a termelészövetkezetek számára a csemetekiadás ütemezése is, vagyis hogy az optimális időben jutnak-e szaporítóanyaghoz.

Erdőtelepítés. A legfőbb gondot jelenleg az jelenti, hogy bár még nagy területek vannak kijelölve erdősítésre, tehát a kedv és a szükséges kapacitás is

rendelkezésre áll, a munkákat mégsem lehet végrehajtani a beruházási keret hiánya miatt.

A termelőszövetkezetek *erdőfelújítását* az erdőterület nagyságához viszonyítva, helyenként jelentős erdőfelújítási hátralek jellemzi. Ennek egyik oka az alacsony színvonalú gépesítés mellett az, hogy ápolásra nincs elegendő munkaerő csúcsidőben, mert a termelőszövetkezet vezetése átirányítja más, számára fontosabb munkára.

A témához szorosan hozzá tartozik a *vadkár* kérdése is. Ez általános erdészeti probléma, de a termelőszövetkezeteknél fokozottan jelentkezik a fiatal erdők nagyobb aránya miatt. Sok helyen a gyakorlatban szereplő vadkár-átalány azért nem szerencsés, mert nem ösztönzi a vadászterület kezelőjét a kár csökkentésére. A gazdálkodók igazságtalannak érzik, hogy a vadkárelhárító kerítések létesítési költségeit saját forrásaikból fedezték.

A *fakitermelés iparifa*-kihozatala termelőszövetkezetenként eltérő. A gyengébb adottságok és a megfelelő szakértelem hiánya miatt néhány helyen alacsonyabb az erdőgazdaságénál, de több mgtsz-ben az adottságokhoz képest jobb. Rugalmasabban alkalmazkodnak a piachoz, szélesebb a választékszála. A termelőszövetkezetek a városi lakosság tűzifaellátásában kismértékben vesznek részt, viszont a helyi igények kielégítésében jelentős a szerepük.

Sok vitát váltott ki termelőszövetkezeti szakemberek körében a jelenlegi erdőfenntartási járulék befizetési rendszer Legfontosabb ellenérvek:

- a rendszer az üzemterv által előírt fakitermelést ösztönzi, ez a jelenlegi piaci helyzet mellett nem mindig indokolt;
- nem tesz különbséget a nevelő- és végvágásból kikerülő, eltérő értékű fában, a hazai és a nemesnyár között;
- az üzemterv adatai a ténylegesen levágott mennyiségtől sokszor eltérnek, főleg akác és nyár esetében, ezért ezeket nem lehet a befizetés alapjául használni.

A problémák egy részét megoldaná, ha az erdőfenntartási járulék nagyságát az erdőfelügyelőség által jóváhagyott fakitermelési tervhez kötnék.

Jellemzi a termelőszövetkezeti erdőgazdálkodást a *gépesítettség* alacsony színvonala. Csak motorfűrészből áll rendelkezésre a szükséges mennyiség, de ezek is túlságosan elhasználtak. Speciális erdőgazdasági gépeket csak egy-két tsz-ben találunk. Bár a fakitermelésben helyenként komolyabb gépesítettség van, az átlag 45,6⁰/. A gondokat csak súlyosbítják a karbantartási és anyagbeszerzési nehézségek.

A termelőszövetkezeti erdőgazdálkodás egyik sarkalatos problémája a legelőnyösebb *értékesítés* megvalósítása. A tsz-szakembereknek kevés a lehetőségük piacutatás révén széles piaci ismeretekhez jutni. A nagyvállalatok sokszor nem szívesen foglalkoznak a kis tételeket felajánló tsz-ekkel.

A szakmai *tervek* az erdőfelügyelőségek segítsége révén az előírásoknak általában megfelelőek. A pénzügyi tervek készítése viszont sokszor problémát okoz. A termelőszövetkezeti vezetők egyéb feladatok megoldására koncentrálnak figyelmüket, ezért sokszor nem támasztanak megalapozott követelményeket az erdészeti ágazattal szemben. Néhány helyen hiányzik a jó közgazdasági szemlélet, és így laza, nem ösztönző pénzügyi tervek készülnek.

A termelőszövetkezetekben alkalmazott *könyvvitel* sok esetben hátrányosan érinti az erdészetet. A termékek, szolgáltatások átadásának önköltségen való elismerése irreális erdészeti eredményességet vált ki. (Pl. 1981-ben Nógrád

megyében vizsgált 20 termelőszövetkezet fahasználatának árbevétele 16 460 mFt, nyeresége 41 mFt volt, tehát a nyereségráta csupán 0,3%-os.) Az ilyen adatok alapján a vezetők tévesen ítélik meg az erdészet súlyát. Ennek a további fejlesztés szempontjából káros következményei lehetnek.

Talán első helyre kellett volna tennünk meghatározó jellege miatt a *szakemberellátás* problémáját. A termelőszövetkezetekben a területi arányokhoz és a feladatok nagyságához képest jóval kevesebb szakember dolgozik, mint az egyéb szektorokban. Ez persze nem jelenti azt, hogy nagyon sok, esetleg az előírtaknál alacsonyabb végzettségű ágazatvezető nem végez színvonalas munkát. Mégis, általánosságban elmondhatjuk, hogy a szakmai irányítás színvonalát emelni szükséges. A tsz-erdészeknek általában önállóan, külső segítség nélkül kell megoldaniuk problémáikat. Ezt rendszeresebb továbbképzéssel, egyéb információszolgáltatással, a kutatási eredmények hozzáférhetőségével lehet elősegíteni.

A fizikai munkaerő-szükséglet kielégítése a tsz-ekben is nagy gond. A helyzetet súlyosbítja, hogy mezőgazdasági kampánymunkák idején — amik sokszor egybeesnek az erdészeti csúcsidezőszakokkal — a létszámot más területre irányítják.

A tsz-erdőgazdálkodás sok gondját megoldja vagy legalább enyhítheti az *erdőgazdálkodási társulások alakítása*. A társulások szervezése mintegy 15 éve kezdődött meg, ma már a tsz-erdőterület nagy részén gazdálkodnak. Szervezésük napjainkban is számos problémát vet fel.

Részben a társulások témaköréhez tartozik annak a kérdésnek a megválaszolása, hogyan lehetne a területi elaprózottságot, a problémák egyik legfőbb okát, a tömbösítés elősegítésével csökkenteni?

Hozzászólás a nyárfatermesztési vitához

Kicsit bosszús lettem, amikor Az Erdő 1983. márciusi számát elolvastam. Először is azért, mert hiányolták a gyakorlati szakemberek véleménynyilvánítását a tudományos eredményekkel kapcsolatban. Erre azt tudom válaszolni, hogy 1982. február 25-én kaptam kézhez a nomogram első példányát. 1982. március 10-én már, az ezzel kapcsolatos állásfoglalásomat elküldhettem dr. Halupának és dr. Erdősnek. Megítélésem szerint tehát a gyakorlat nem késlekedett a reagálással, jóllehet erről természetesen kevesen tudtak. Magamban remélem, hogy ez volt az a mezőgazdasági üzemből érkezett hozzászólás, amely Az Erdő korábbi száma szerint parázs vitát váltott ki a szerkesztőségben. Másodszor az bosszantott, hogy az érdeklődő olvasó nem tudhatta meg állásfoglalásom lényegi részét, csupán dr. Kondor és dr. Halupa pro és kontra véleményét rögzíthette. Harmadszor: nem értem, hogy dr. Halupa miért írja, hogy megfeledeztem volna az eltérő ültetési hálózat figyelembevételéről, mikor a neki elküldött állásfoglalás első oldalának utolsó előtti sorában ez áll: „Hálózat miatti korrekció: 1,1”.

Ezek után — némi kiegészítéssel — szeretném közreadni 1982. március 10-én keltezett állásfoglalásomat abban a reményben, hogy szándékában ez is a nyárfatermesztés fejlesztését segíti elő.

Egyetértek dr. Márkussal abban, hogy „az utolsó évtized erdészeti kutatásainak egyik legnagyobb eredménye a fatermesztési modellek létrehozása”.